

NEPOZNATO PISMO PAPE HADRIJANA VI. MARKU MARULIĆU

Branko Jozić

UDK: 821.163.42.09Marulić, M.
272-732.2Hadrianus VI
Izvorni znanstveni rad

Branko Jozić
Marulianum
S p l i t
marulianum@gmail.com

Još za života Marulić je bio svjetski poznat pisac i kao autoritet često je citiran. Vjerojatno je zato ugledni propovjednik dominikanac Dominik Buća od njega zatražio da papi izloži teško stanje kršćana i pogibli koje su, posebno nakon pada Beograda 1521., prijetile cijeloj Europi. Splitski mu je pisac udovoljio obrativši se novoizabranom papi Hadrijanu VI. pismom, koje je tiskano u Rimu još prije papina ustoličenja. Stupivši na prijestolje, papa je u zamršenim crkvenim i društveno-političkim prilikama poduzimao razne korake (sukladne onima za koje se Marulić zalagao), ali dosad je bilo otvoreno pitanje je li splitskom humanistu osobno odgovorio. Pronađeni bibliografski podatci ukazuju da je postojao papin otpis (tiskan u Rimu), u kojem prema Maruliću izražava poštovanje i dobrohotnost. Dosadašnja potraga za tekstom nije urodila plodom, pa se ovdje donose i analiziraju dostupne vijesti o njemu. Također se pokazuje da je ključnu vezu između dvaju korespondenata vjerojatno imao Toma Niger, Marulićev prijatelj, a papin izaslanik.

Ključne riječi: Marko Marulić, papa Hadrijan VI, Toma Niger, Antonio Possevino, pismena komunikacija

1.

Dobro je poznato kako je Marulić pisao papi Hadrijanu VI. i tražio da se svojim autoritetom založi za uspostavu mira te da kao glava okupi sve snage kršćanskog svijeta pa ih povede u pobjedničku vojnu protiv Osmanlija.¹ Manje je znano

---

¹ O toj poslanici postoje izvrsne studije od kojih navodim samo najnovije: Ruggero Cattaneo, »O stilu i kulturnom značenju Marulićeve *Poslanice papi Adrijanu VI.*«,

Hadrijanovo zalaganje u tom smislu, tj. da je hrvatskim gradovima i utvrdama slao svakovrsnu pomoć i »iznad svojih mogućnosti«² te da je preko svojih izaslanika i pisama nastojao oko uspostave mira među europskim vladarima.³ Za ovu je stvar najvažnije pismo od 30. travnja 1523., u kojem im nameće trogodišnje primirje, a prekršiteljima prijeti izopćenjem. Napisano je sa svrhom da se pripravi vojna protiv Turaka.⁴ Premda su neke misli iz tog pisma, vrlo slične onima iz Marulićeve poslanice, zapravo opća mjesta, Marulićev utjecaj ne treba posve isključiti. Svakako, ostalo je nepoznato je li papa na otvoreno pismo iz Splita ikad odgovorio. Prvi trag o tome našao sam u trosveščanom bio-bibliografskom leksikonu Antonija Possevina koji nosi podugačak naslov *Apparatus sacer ad scriptores Veteris & Novi Testamenti, eorum interpretes, synodos & patres Latinos, ac Graecos, horum versiones, theologos scholasticos, quique contra haereticos egerunt, chronographos & historiographos ecclesiasticos, eos, qui casus conscientiae explicarunt, alios, qui canonicum ius sunt interpretati, poetas sacros, libros pios quocumque idiomate conscriptos* (prvo izdanje: Venecija, 1606).

Na početku drugog sveska toga monumentalnog priručnika, koji korisniku i danas pruža pravo heurističko zadovoljstvo, autor se obraća »dobrohotnom čitatelju« (*Lectori benevolo*) i priopćuje mu da je građu skupljao po značajnijim knjižnicama tijekom četrdeset godina. Na preko tisuću stranica sveska, koji obuhvaća slova od H do M, obrađeno je više od dvije i pol tisuće autora i izdanja njihovih djela.⁵ Među njima nalazi se i Marko Marulić (str. 385-386). Possevino ne zna ništa o njegovu životu, ali navodi petnaestak izdanja *Institucije, Evanđelistara,*

CM XVII (2008), 91-124; Franz P o s s e t, »Open Letter of a Croatian Lay Theologian to a »German« Pope: Marko Marulić to Adrian VI«, CM XVIII (2009), 135-160; Darko N o v a k o v i ć, »Glava je svima nam on: Marulićeva poslanica Hadrijanu VI.«, LMD II (2011), 229-244.

² *Eadem pietate permagnam vim frumenti, pulverisque tormentarii, per extremas urbes, arcesque Dalmatiae & Croatiae misit, quae ob captam Rhodum summo in discrimine versabantur. Quid quaeris? In his omnibus rebus non solum quantum potuit, verum etiam supra quam potuit, praestitit.* (Georgius J o s e p h u s, *Pontificum doctum seu vitae, res gestae, obitus, aliaque scitu ac memoratu digna summorum pontificum Romanorum... desumptum ex variis historiae scriptoribus, ... manuscriptis...*, Coloniae, apud Davidem Ritter 1718, 715.)

³ Usp. E. H. J. R e u s e n s, *Anecdota Adriani Sexti Pont. Max. quae partim ex codice ipsius Adriani autographo, partim ex apographis edidit, commentario de vita et scriptis Adriani et animadversionibus illustravit E. H. J. Reusens*, Lovanii, apud C. Peeters, 1862, XXXVI-XLIII.

⁴ *Ad parandam expeditionem contra Turcas treugas triennales principibus christianis indicit, sub poena excommunicationis incurrenda per infractores* (ex Archivo Angliae Rimer, tom. XIII, pag. 780), u: *Bullarum, diplomatum et privilegiorum sanctorum Romanorum Pontificum ... Tomus VI: ab Hadriano VI (an. MDXXII) ad Paulum IV (an. MDLIX)*, Augustae Taurinorum, Seb. Franco et Henrico Dalmazzo editoribus, 1860, 10-13.

⁵ Gymnicus, koji je djelo objavio u Kölnu 1608. u dva sveska, spominje osam tisuća autora (*Typographus lectori*) [nepag.].

Pedeset priča. Odmah nakon kölnskih izdanja *Evangelistara* iz 1529. i 1556. (pri čemu je zabunom za prvo, umjesto za drugo, navedeno da je tiskano *apud Maternum Cholinum*), marljivi bibliograf spominje dvije fantomske publikacije: *atque antea ibidem una cum Meginhardi libro de fide, anno 1536, et Maruli ipsius Epigrammata*.⁶

Međutim, za našu je temu osobito značajno da se u istom svesku navodi i popis djela pape Hadrijana. Tu na str. 2 između ostalog stoji:

[...] scripsit disputationes, ac discussiones Quarti libri Sententiarum, ubi de Sacramentis agitur accurate. Excusae sunt primum Romae, deinde Lugduni apud Iacobum Iuntam ann. 1546. Praeter alias vero insignes eius epistolas extant eae, quas scripsit ad Senatum Ciuitatis Bambergensis, atque ad singulos quosque Principes, & Ecclesiasticos Laicos eiusdem argumenti, sed praesertim ad Ducem Saxoniae Fredericum, in cuius ditione viuebat Germanici incendij fax Lutherus. Et aliam ad Marcum Marulum virum optimum, atque doctissimum plenam honoris, & erga illum beneuolentiae. Romae quoque impressam.

Već na prvi pogled u oči upada da je Possevino od zasigurno brojnih papinih adresata poimence naveo samo dvojicu: Fridrika III. Saskog i Marka Marulića. Naravno, moglo bi se pomisliti da je znao za Marulićevo pismo Hadrijanu, ali da je zabunom zamijenio pošiljatelja i primatelja. No, osim što u popisu Marulićevih djela *Poslanicu Hadrijanu VI.* nije zabilježio, formulacije u vijesti o Hadrijanovu pismu, tj. da je ono upućeno »izvršnu i vrlo učenu mužu« te da je »prema njemu puno poštovanja i dobrohotnosti«, prije bi ukazivale na to da je sastavljač leksikona dobro informiran (možda čak i na to da je papino pismo imao u rukama).

Ovaj je podatak uz neke varijacije višekratno ponovljen u sličnim bio-bibliografskim pregledima iz 17. st. u kojima su nanizana Hadrijanova djela. Tako Henri-Louis de Chasteigner de la Roche posay navodi:

In 4. librum Sententiarum. / Quodlibeticas quaestiones 12. / Computum hominis agonizantis. / De superbia sermonem. Et a pontificatu: Epistolas ad Marcum Marulum & singulos Principes Germaniae.⁷

Ludwig Jakob a S. Carolo daje potpunije bibliografske podatke, među kojima je, pri kraju, i Marulić:

⁶ Navodno kölnsko izdanje *Evangelistara* iz 1536. zacijelo je jedno od dvaju što su u tom gradu tiskana 1532; Maruliću pak pripisana *Epigrammata* zacijelo, po nerijetkoj zabuni, pripadaju Micheleu Marullu, čiji je svezak *Epigrammaton libri quatuor; eiusdem hymnorum libri quatuor; eiusdem neniae quinque et alia quaedam epigrammata*, tiskan 1532. u Brescii.

⁷ Henricus Ludovicus Castaneus Rupiposeus, *Nomenclator Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium qui ab anno Christi Millesimo quippiam commentati sunt*, Tolosae, apud Dominicum de la Case, 1614, 116.

Quaestiones & disputationes in quartum sententiarum; quibus Ecclesiae sacramenta explicantur & dubia circa ea discutuntur. Parisiis apud Nicolaum Saultier 1512, 1516. & 1528. fol. Romae 1522. apud Marcellum fol. Lugduni 1546. apud Iacobum Iuntam in 8. / *Quaestiones quodlibeticae duodecim* Louanij 1515, in 8. Parisiis 1516. in fol. & 1531. *Vtrum propter scandalum vitandum*. / *Sermonem Paneriticum in computum hominis Christiani agonizantis*, Romae 1522. apud Marcellum fol. / *Sermonem alterum de saeculo pertuso, siue de superbia*, ibid & Antuerpiae anno 1520. / *Itinerarium ab Hispania*. / *Instructionem ad Franciscum Cherecatum Episcopum Interamenensem*; quae ea continentur, quae cunctis Romani Imperij Principibus tum proponenda videbantur. Coloniae 1535. / *Professionem fidei & pollicitationes Hadriani VI*. MSS. in Bibliotheca Eminentissimi Cardinali Bisciae. / *Legationem ad Conuentum Nuremburgensem*. VVitebergae 1538. in 8. una cum responsione. / *Epistolas insignes ad varios*, praesertim ad Germaniae principes pro concordia. Coloniae 1535. quarum una prolixa & docta ad Saxoniae Ducem aduersus Lutherum tom. 9. *Concil.* sub hoc titulo, *Diploma Apostolicum Hadriani VI. ad Fredericum Saxoniae Ducem*, VVitenbergae cum tom. 2. operum impii Mart. Lutheri. Altera ad Inquisitorem Comensem *ibid.* Aliae ad Senatum ciuitatis Bambergensis, atque ad singulos quosque Principes & Ecclesiasticos laicos Coloniae 1525. cum *Concilio Basiliensi* Aeneae Syluij editae. Altera ad Marcum Marulum, plena honoris & erga illum beneuolentiae, prodiit Romae. Aliae Epistolae ad Carolum V. Imperatorem, extant MSS. in Bibliotheca Barberina; / *De bullis & Constitutionibus Ecclesiasticis*, consule Collectores.⁸

Giovanni Palazzi:

Quodlibeta ab eo composita recto tramite, & recta via ordinata sine suco, & mendicatis suffragiis vidit, & legit Bartholomaeus Cassaneus I. *Catalog. Glor. Mundi Cons.* 65. Excudit ea Iacob Iunta anno 1546 praeter epistolas, quas Pontifex scripsit ad Senatum Bambergensem, & ad singulos quosque Principes, ejusdem argumenti, sed praesertim ad Fridericum Ducem Saxonie, in cuius ditione vivebat fax incendii Germanici, Lutherus. Et aliam ad Marcum Marulum virum optimum, atque doctissimum plenam honoris, & erga illum beneuolentiae, Romae impressam: teste Antonio Posseuino in *Apparatu Sacro*. De scriptis Hadriani vide Ludovicum Iacobum a s. Carolo in *Bibliotheca Pontific.*⁹

⁸ Ludovicus Iacob a S. C a r o l o, *Bibliotheca pontificia: duobus libris distincta...*, Lugduni, Haeredes Gabr. Boissat & Laurentii Anisson, 1643, 107-108.

⁹ Ioannes P a l a t i u s, *Gesta Pontificum Romanorum*, Venetiis, apud Ioanem Parè, 1688, sv. 4, stupac 5.

Pojedini sastavljači znaju za slične, prije objavljene radove: Ludwig Jakob a S. Carolo zna za Henri-Louisa de Chasteigner i za Possevina,¹⁰ Palazzi se poziva na Possevina i Ludwiga Jakoba a S. Carolo. Očito je ipak da kasniji pisci od prethodnika ne preuzimaju mehanički, nego uvijek donose različite vrste i količine podataka. To pak ukazuje na samostalan pristup i barem donekle povećava vjerodostojnost nama važne obavijesti o Hadrijanovu pismu Maruliću.¹¹

Pokazatelj Splićaninova ugleda jest i činjenica da sastavljači među Hadrijanovim spisima navode vrlo mali izbor njegovih poslanica, ali svi bez iznimke bilježe onu upućenu Maruliću. Dakle nisu spomenuta mnoga pisma, važna bilo zbog značaja primatelja (osoba i institucija), bilo zbog predmeta kojim se bave.¹² U popisu Hadrijanovih djela zabilježena su samo pisma *Ad Senatam ciuitatis Bambergensis; Ad ducem Saxoniae Fredericum; Ad singulos principes Germaniae; Ad conventum Nuremburgensem* – i to ne sva kod svakog pojedinog sastavljača. Pisma Karlu V. (*Aliae epistolae ad Carolum V.*) navodi samo Ludovicus Iacob a S. Carolo, a zanemarena su ona Henriku VIII, Thomasu Wolseyu, Franji I, Erazmu kao i mnoga druga, važna zbog onodobnih političkih i crkvenih prilika. Nije spomenuto ni ono, nama posebno zanimljivo, Bernardinu Frankopanu, o kojem jedini trag nalazimo u govoru njegova sina Krste pred tim istim papom.¹³

Podatak da je pismo Maruliću tiskano, i to u Rimu (*Romae quoque impressam, prodiit Romae*), budio je nadu da bi se negdje mogao pronaći sačuvan primjerak. Pregledao sam kataloge većih talijanskih knjižnica kao i niz izdanja dostupnih na mreži, u kojima su objavljeni Hadrijanovi spisi;¹⁴ poslao sam upit Apostolskoj vatikanskoj knjižnici te također zamolio neke kolege u Rimu da pokušaju ući u trag željenom tekstu. Nažalost, dosadašnja potraga nije urodila plodom, što ne znači da je ne treba nastaviti.

¹⁰ *Scio enim illustrissimum & eruditissimum Henricum Ludouicum Castaneum Rupiposaeum, Nomenclaturae Cardinalium authorem...* (u besjedi *Ad lectorem*); *A. Possevinus, in apparatu sacro* (na kraju sveska *Elogia in s. Marcelli libros*, 485).

¹¹ U 18. st. Kaspar Burman jednostavno okuplja ono što su o Hadrijanu pisali razni autori, na što i upućuje naslov njegove kompilacije: *Hadrianus VI sive Analecta historica de Hadriano Sexto Trajectino, papa Romano*, Trajecti ad Rhenum, apud Jacobum a Poolsum, 1727. U odjeljku *Elogia* on je jednostavno pretiskao, između ostalog, ono što su o Hadrijanu objavili Henri-Louis de Chasteigner (str. 333), odnosno Ludwig Jakob a S. Carolo (str. 351-352).

¹² E. H. J. Reusens registrira 76 Hadrijanovih pisama od 1522. do 1523. (*Anecdota Adriani Sexti Pont. Max.*, nav. (3), XXXVI-XLIII).

¹³ Usp. »Govor Krsta Frankopana, krčkog, senjskog i modruškog kneza papi Hadrijanu VI«, u: *Govori protiv Turaka*, preveo i uredio Vedran Gligo, Split, Logos, 1983, 349.

¹⁴ Primjerice: *J o s e p h u s*, n. dj. (2); *R e u s e n s*, n. dj. (3); *i s t i*, *Syntagma doctrinae theologicae Adriani Sexti Pont. Max.*, Lovanii, Vanlinthout et socii, 1862; *Bullarum, diplomatum et privilegiorum sanctorum Romanorum Pontificum*, n. dj. (4); *C h e r u b i n i L a e r z i o*, *Magnum bullarium Romanum*; tomus primus: a B. Leone Magno usque ad S. D. N. Clementem X, Lugduni, sumptibus Petri Borde [et al.], 1692, 626-635.

2.

Je li Hadrijan (tada još Adriaan Floriszoon Boeyens) možda znao za Marulića i prije nego mu je on upravo otvoreno pismo? Kudikamo prije izbora za papu, bio je 1507. određen za odgajatelja tada sedmogodišnjeg unuka Maksimilijana I, dječaka koji će 1519. postati španjolski kralj Karlo V. Adrian će 1512. postati kraljevićev savjetnik, a 1515. otići će po Karlovu nalogu u Španjolsku. Je li odgajatelj znao za Marulićeva djela, koja se tih godina tiskaju u raznim europskim gradovima, ostaje otvoreno pitanje. U svakom slučaju, mnogo kasnije ona će se naći u Karlovoj lektiri.¹⁵ No papa je za Marulića mogao doznati od Tome Nigera, i to odmah nakon što je izabran. I sâm humanist i pjesnik, Niger je bio Marulićev prijatelj te diplomat koji mu je sa svojih putovanja slao knjige u Split. Ne treba isključiti da je to njegovo posredovanje bilo i u drugom smjeru, tj. da je u učenim europskim krugovima pronosio glas o prvaku naših humanista.

Svakako, Tomu je nakon pada Beograda 1521. prethodni papa Lav X. poslao na dvor Karla V. Kao osoba najvišeg ranga u europskom diplomatskom svijetu Niger je na dvoru trebao lobirati za protuosmanlijsku vojnu. Novoizabranog i još neustoličenog papu Hadrijana VI. on je u lipnju 1522. zatekao u Saragosi te ga upoznao sa stradanjima kršćanskog puka i s pogiblima koje su se nadvile nad cijelu Europu.¹⁶ Ne treba isključiti mogućnost da je u tu svrhu sa sobom ponio Marulićevo pismo Hadrijanu VI, koje je očito priređeno i tiskano u vrlo velikoj hitnji: datirano je 3. travnja 1522, ni tri mjeseca nakon papina izabranja, a tiskano već 30. travnja, i to u Rimu. Naime, prema Praguin u kazivanju to je vrijeme Nigerova snažna protuturskog angažmana u Veneciji i u Rimu; u Vječnom je Gradu zasigurno koncem siječnja te godine,¹⁷ pa se pitamo nije li tu dočekao otisak poslanice da bi je papi osobno uručio.

¹⁵ Usp. F. J. J u e z G á l v e z: »Marko Marulić, Carlos V y Felipe II«, CM XXI (2012), 225-246.

¹⁶ Te Nigerove napore ilustrira Sanudova zabilježka: »A di 12 [agosto, 1522]. La matina vene in Colegio lo episcopo di Scardona domino Thomaso Negro dalmatino, come orator del Papa novo a tutti li potentati del mondo christiano destinato, et ha lettere di credenza universal. Disse come questo Zugno fo in Spagna dal Papa, al qual expose li eminenti pericoli turcheschi a ruina di la christianità. Unde comosse molto Soa Santità, prometendo quando el sarà a Roma farà ogni cossa. In questo mezzo l'ha fatto suo orator a tutti li principi et Signorie christiane, exortandoli aiutar il re di Hongaria contro turchi etc. [...] Et lui exortò a far union contra il Turco. È stato in Franza dal re Christianissimo.« (*I diari di Marino Sanuto*, tomo XXXIII, Venezia 1892, col. 411; usp. i Constantin Ritter von Höfler, *Papst Adrian VI. 1522-1523*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1880, 177-178.)

¹⁷ Giuseppe P r a g a, »Tomaso Negri da Spalato, umanista e uomo politico del secolo XVI«, *Archivio Storico per la Dalmazia*, Roma, 8(1933), vol. 15, fasc. 88, 169 (159-201). Još o Nigeru i njegovu djelovanju v. Lovre K a t i ć, »Novi arhivski podaci o Tomi Nigeru«, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*, 1956, 231-234; Cvito F i s k o v i ć, »Nigrisove uspomene u Splitu«, *Tkalčićev zbornik II*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1958, 281-295; Henryk W o j t y s k a, »Toma Crnić jedini Sloven nuncije u Poljskoj (1522-1523)«, *Radovi*

Štoviše, s obzirom da je vrlo skoro papa Hadrijan VI. Nigera imenovao svojim nuncijem kod svih europskih vladara, upravo je Marulićeva poslanica Hadrijanu VI. izvrsno mogla poslužiti u misiji oko uspostave mira među kršćanima i protosmanlijske koalicije. Naime, naš se pisac snažnim riječima i upozorenjima obraća također i kršćanskim vladarima, pozivajući ih da se opamete i prestanu s međusobnim pokoljima.

Zaključiti nam je: Marulić je još za života stekao ugled vrhunskoga pisca i često citirana autoriteta, o čemu je glas raznim putovima mogao doći i do humanista Adrijana, odnosno pape Hadrijana VI. U posljednja tri desetljeća marulologija je polučila značajne rezultate: otkrića novih rukopisa, izdanja i prijevoda, nova čitanja i interpretacije. U taj se mozaik ugrađuje i ovo saznanje iz literature da je splitskom humanistu, »izvrsnu i vrlo učenu mužu«, jedan papa poslao pismo u kojem mu izražava veliko poštovanje i naklonost. Pronalaženje te poslanice pape Hadrijana VI. upućene Maruliću još je jedan marulološki zadatak.

Branko Jozić

AN UNKNOWN LETTER OF POPE ADRIAN VI TO MARKO MARULIĆ

Even during his lifetime, Marulić was a writer with a worldwide reputation, and was often cited as an authority. It was probably for this reason that the Dominican preacher Dominik Buća asked him to lay before the pope the fraught condition of the Christians and the perils that, particularly after the fall of Belgrade in 1521, threatened the whole of Europe. Acceding to his request, the Split writer addressed the newly elected Pope Adrian VI a letter that was printed in Rome on April 30, 1522, even before the new pope's enthronement. Ascending the papal throne, in the tangled ecclesiastical, social and political conditions of the time the pope took various steps (in line with those that Marulić had urged), but it has been unclear so far whether he personally replied to the Split humanist. In this paper a newly found bibliographic item is discussed suggesting that such a reply really did exist.

This clue is found in the second (H-M) volume of the bio-bibliographic lexicon of Antonio Possevino *Apparatus sacer ad scriptores Veteris & Novi Testamenti, eorum interpretes, [...] poetas sacros, libros pios, quocumque idiomate conscriptos* (Venice, 1606). In this volume alone, more than two and a half

---

Zavoda za hrvatsku povijest, Zagreb 21(1968), 35-44; Stanko Josip Škuc, »Toma Niger Mrčić - diplomat i humanist«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 43 (2001), 255-273.

thousand authors are discussed, among them, on pp. 385-386, Marko Marulić. Possevino knows nothing of his life, but cites the fifteen editions of the *De institutione, Evangelistarium, Quinquaginta parabolae*. At the very beginning of this volume there is an article about Adrian VI: on p. 2, in the list of his works, Possevino among other things notes: *Praeter alias vero insignes eius epistolas extant eae, quas scripsit ad Senatum Ciuitatis Bambergensis, atque ad singulos quosque Principes, & Ecclesiasticos Laicos eiusdem argumenti, sed praesertim ad Ducem Saxoniae Fredericum, in cuius ditione viuebat Germanici incendij fax Lutherus. Et aliam ad Marcum Marulum virum optimum, atque doctissimum plenam honoris, & erga illum beneuolentiae. Romae quoque impressam*. This information was repeated several times (with certain variations) in similar biobibliographic surveys (Henri-Louis de Chasteigner de la Rocheposay, Ludwig Jakob a S. Carolo, Giovanni Palazzi)

Naturally, it might be thought that Possevino knew of Marulić's letter to Adrian, but was confused as to who was sender and who was recipient. But the actual formulation of Possevino – the pope sent a letter to »the excellent and very learned man«, a letter »full of respect and benevolence for him« – would tend to suggest rather that the compiler of the lexicon was well informed (perhaps that he had the pope's letter in his hands). The information that the letter to Marulić was printed, in Rome itself (*Romae quoque impressam*), even aroused hope that an extant copy might be found. But unfortunately, research to date has not been productive.

Pope Adrian VI probably knew of Marulić. He could well have found out about the Split writer not only from his books but also from Thomas Niger, Marulić's close friend. After the fall of Belgrade in 1521 the pope of the time, Leo X, had sent Niger to the court of Charles V, as a person of the highest rank in the European diplomatic world, to lobby for an anti-Ottoman war. Niger acquainted the newly elected and still unthroned Pope Adrian VI of the losses being suffered by the Christian people and the perils that loomed over the whole of Europe. It is perhaps for this mission that Marulić's letter to Adrian VI was in great haste prepared and printed.